

RECENZIE

Avram Iancu – 150 de ani de la moarte. Studii și comunicări

ELA COSMA, ATTILA VARGA (COORDONATORI)

În cadrul Zilelor Academice Clujene din toamna anului 2022, pentru a comemora împlinirea unui veac și jumătate de la moartea lui Avram Iancu, Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române și Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca au organizat simpozionul sub genericul *Avram Iancu inedit. 150 de ani de la moarte* și expoziția *Avram Iancu în Colecțiile speciale ale Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”*. Ulterior, comunicările susținute în cadrul simpozionului, precum și prezentarea exponatelor expoziției de către organizatorii acesteia, au reprezentat fundamentul deciziei păstrării informațiilor adunate prin redactarea unui volum.

Volumul *Avram Iancu – 150 de ani de la moarte. Studii și comunicări*, a apărut la Editurile Aurgonaut/Mega din Cluj-Napoca în anul 2023 (329 p.), sub coordonarea Elei Cosma și a lui Attila Varga. Coordonatorii au conceput structura volumului într-o formulă tripartită. Avram Iancu, inedit și necunoscut, a fost prezentat la 150 de ani de la moarte printr-un recurs la memoria istorică, fiind analizate de către semnatarii studiilor documente și portrete păstrate în colecții publice și private, pentru ca la final imaginile unor piese de patrimoniu (documente, litografii, cromolitografii, fotografii), selectate de către autori, să contureze și să întărească, sub forma unui album, imaginea liderului moț ca simbol al cauzei naționale românești și al generației pașoptiste transilvănene.

Avram Iancu a intrat în atenția contemporanilor și, ulterior, a istoricilor și literaților, mai ales prin faptele sale din timpul tumultuoșilor ani 1848–1849. Mulți i-au făcut biografia cu intenția de a-l păstra în memoria neamului ca erou

al națiunii române. În preambulul volumului, Ela Cosma, omul care a dat suflet întregului proiect adunând în jur oameni capabili să susțină proiectul științific și, mai ales, financiar, oferă o microsinteză a conținutului, orientând publicul cititor prin deoalarea aspectelor noi, esențiale, punctate în cele 12 studii aflate în cuprins.

În volum, Liviu Maior îl prezintă pe *Avram Iancu în primăvara anului 1848*, încercând să ofere *Câteva considerații despre mentalitatea revoluționarului* cu dorința de a-i descifra personalitatea din perspectiva istoriei mentalităților, temă puțin abordată în istoriografie. Istoricul a recurs la corpusuri de documente, folosind în demersul său investigativ documente aproape necunoscute, mărturii ale contemporanilor liderului moț, aducând la lumină informații care reflectă o parte din trăirile lui Iancu, din motivațiile și resorturile care au stat la baza deciziilor și acțiunilor lui ulterioare.

Capacitatea tânărului de 24 de ani de a sacrifica totul pentru un ideal, visând la un destin mai bun pentru românii din Transilvania, aflați în veacul al XIX-lea pe o poziție inferioară în structura administrativă, politică și economică a provinciei, a făcut din Avram Iancu un erou încă din timpul vieții. În studiul lor, Ioan Bolovan și Floarea Pop au mers *La originile „eroizării” culte a lui Avram Iancu: Iosif Vulcan și revista „Familia” (1867–1872)*, cărora li se datorează includerea lui Iancu în Panteonul român și fixarea definitivă a acestuia drept *Erou Național* în conștiința românilor.

Deosebit de interesant este studiul semnat de Varga Attila, intitulat: *Între loialism dinastic și naționalismul „poporului de stăpâni”. Avram Iancu și războiul nevăzut al decorațiilor*. Prinși între loialismul dinastic față de Monarhia habsburgică, intrigile sașilor și naționalismul austriac și maghiar („*poporul de stăpâni*”), la sfârșitul războiului național (1849), după uriașele sacrificii făcute, românii și-au văzut înșelate toate așteptările. Curtea de la Viena și-a asumat victoria, recompensându-și aliații români și pe Avram Iancu, conducătorul acestora, cu decorații neînsemnate. Anul 1850 încheie practic un capitol complicat al istoriei moderne a românilor transilvăneni și marchează un alt început în lupta acestora pentru drepturi politice și naționale.

Mircea Gheorghe Abrudan oferă, la finalul primei părți a volumului, *O retrospectivă editorială asupra anului 2022* prilejuită de comemorarea lui Avram Iancu la 150 de ani de la moarte, un an care a adus în peisajul editorial șase volume de istorie, literatură, poezie, critică literară și dramaturgie dedicate eroului, patru apărute la Editura Școala Ardeleană din Cluj-Napoca și două apărute la Editura Tehno Media Sibiu. Remarcabilă a fost reeditarea critică a lucrărilor semnate în perioada interbelică de Silviu Dragomir și Lucian Blaga, celelalte fiind semnate de către Mircea Tomuș (scriitor), Mircea Popa (critic și istoric literar), Lucian Giura (istoric) și Maria Grancea (bibliotecară).

A doua parte a volumului îl prezintă pe *Avram Iancu în documente și portrete*. Studiile semnate de Ionuț Costea și Paula Ștefan abordează tema expoziției: *Avram Iancu în Colecțiile speciale ale Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”*. Având în vedere termenii „corectitudinii politice”, în numele căreia „istoria ostracizează orizontul național și eurocentric, precum și ideologia creștină, albă”, istoricii abordează problemele din perspectiva oferită de conceptul de identitate culturală, în spațiu, timp și comunitate. Avram Iancu este prezentat în narativul expozițional ca emblemă a identității culturale specifice comunității naționale a românilor transilvăneni în istorie (în timpul vieții acestuia) și postistorie (după moartea sa). Documentele care au fost așezate în vitrine, și în paginile volumului de față, provin din donațiile familiei Rațiu și Alexandru Lapedatu, din fondurile Vasile Fodor și Hossu-Longin, precum și din colecția de stampe și ilustrate din patrimoniul mării biblioteci clujene.

Ela Cosma prezintă în detaliu un studiu despre un *Avram Iancu inedit (1850–1877) în colecția Rațiu de la BCU Cluj-Napoca*. Ea pune în circulație 31 de acte istorico-juridice, scrise majoritar în limba română, cu caractere chirilice și latine, și doar câteva în germană și maghiară, necunoscute până acum. Documentele donate în 2015 de către Indrei Rațiu s-au constituit într-o colecție distinctă care trebuia adusă la lumină.

Deși o republicare a unei mai vechi cercetări, subiectul referitor la *Lăsământul lui Iancu (1850–1900) în Fondul Astra de la Arhivele Statului din Sibiu* primește în actualul volum o haină nouă. Simion Retegan, pornind de la ideea înființării unei facultăți juridice a românilor transilvăneni, potrivit *Ultimei voințe* (1850) a lui Avram Iancu, menționează încercările ASTREI de a împlini testamentul eroului după moartea acestuia. Cum în perioada dualismului austro-ungar era imposibilă crearea unei facultăți de drept românești în Ardeal, ASTRA a decis în 1897 ca „lăsământul lui Iancu” să fie folosit pentru crearea unei fundații de burse care să-i poarte numele, din ale cărei venituri s-a acordat anual câte o bursă unui elev de la gimnaziul românesc din Brașov ori de la Seminarul Teologic Ortodox din Sibiu.

Simbol al tinereții intelectuale transilvănene angajate în lupta pentru recăștigarea libertății și a drepturilor națiunii române, Avram Iancu a intrat în istorie, în legendă, în folclor, ca și „crai al moșilor” și erou al românilor. Personalitatea acestuia a trezit interesul multor istorici, care i-au făcut biografia, precum și a unor artiști plastici, care i-au creionat portretul. În demersul ei, Ionela Simona Mircea, în calitate de istoric-muzeograf, îl înfățișează pe *Avram Iancu (1824–1872), un erou în portrete*, oferind 34 de imagini ale liderului moț descoperite în câteva colecții publice și private din țară. Piese de patrimoniu prezentate în studiu, datate în secolele XIX–XX, sunt însoțite și de câteva informații de natură tehnică. Este vorba de: 11 tablouri (semnate de Barbu

Iscovescu, Tocariu, Mișu Popp, Pierre Auguste Bellet, Sava Albescu, Ferenc Baranyai, B. Varga, anonimi; din colecțiile Muzeului Național de Istorie a României din București, Complexului Muzeal Arad, Muzeului de Artă Brașov, Muzeului Național al Unirii Alba Iulia), 19 litografii și 4 fotogravuri (semnate de Barbu Iscovescu, Ioan Costandea, Ria Ivko, Vinzenz Katzler, Traian Mureșianu, Somogyi Ágoston, A. Jakner, Teodor Vârju, Costin Petrescu, O. Nemeș, autori necunoscuți; din colecțiile Complexului Muzeal Arad, Muzeului de Artă Brașov, Muzeului Național Brukenthal Sibiu, Muzeului Național al Unirii Alba Iulia) și 5 fotografii (din colecția Muzeului Național al Unirii Alba Iulia).

Gheorghe Iancu aduce în fața cititorului fragmente de istorie orală și familială despre Avram Iancu. Născut la Bucium-Poeni, în Țara Moților, Gheorghe Iancu a recuperat amintiri pe care membrii familiei sale extinse le-au transmis din generație în generație, *Craiul munților* menținându-se în memoria colectivă ca un exemplu de curaj, demnitate și sacrificiu pentru ai săi. Istoria orală a familiei vizează cu precădere ultimii ani din viața eroului, ani triști, de peregrinări prin munți, ani de umilință și de crunte dezamăgiri. Cultul lui Iancu s-a construit în jurul faptelor sale din perioada războiului și s-a consolidat în cele două decenii de martiraj care s-au datorat neîmplinirii idealului său național pentru care investise totul.

Ultima parte a volumului, într-un album bogat ilustrat, conține reproduceri de documente (majoritar inedite) și de tablouri (originale, multe fiind necunoscute) privind biografia și imagistica lui Avram Iancu, imagini care susțin vizual câteva dintre studiile volumului. De asemenea, apar și imagini înfățișând statui ale lui Avram Iancu, precum și exponate de artă grafică și sculpturală, expresie a venerării eroului de-a lungul timpului.

Ionela Simona Mircea*

* Dr., istoric-muzeograf, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, email: ionelasimonamircea1966@yahoo.com.